

РЕЦЕНЗИЯ

от

доц. д-р Пенка Тодорова Кънева,

ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“,

на материалите, представени за участие в конкурс

за заемане на академична длъжност „професор“

в Софийския университет „Св. Климент Охридски“

по професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по ...

**(Методика на обучението по чужд език - предучилищна и начална училищна
възраст)**

Основание за представяне на рецензията: Със Заповед № РД 38-453/25.09.2020 г. на Ректора на Софийския университет съм определена за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“ по професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по ... (Методика на обучението по чужд език - предучилищна и начална училищна възраст), обявен за нуждите на катедра „Предучилищна и медийна педагогика“ във Факултета по науки за образованието и изкуствата в ДВ бр. 67 от 28.07.2020 г., с корекция в ДВ бр. 77 от 01.09.2020 г., и на интернет страниците на ФНОИ и СУ. В конкурса за професор като единствен кандидат участва доц. д-р Екатерина Неделчева Софрониева от СУ „Св. Климент Охридски“.

I. Общо описание на представените материали

1. Данни за кандидатурата

Комплектът от документи, с който доц. д-р Екатерина Софрониева участва в конкурса, включва: заявление; автобиография; копия на дипломи за образователна степен „магистър“ и образователна и научна степен „доктор“; удостоверения и документи за трудов стаж и академична длъжност; списък с 36 публикации, тяхното пълно съдържание и съдържанието им в резюме; справка по образец за изпълнението на минималните национални изисквания по чл. 2б от ЗРАСРБ; справка за цитиранията; справка за оригиналните научни приноси; декларация за съавторство. Приложени са документи, които дават информация за учебно-преподавателската дейност на кандидатката; доказват участието ѝ в национални и международни проекти като ръководител/член на екип/обучител/сътрудник; сертификати получени от нея квалификации, надграждащи и разширяващи професионалната ѝ подготовка в различни

области. Приложенията съдържат и две рецензии за трудове на авторката, публикувани в реферирани научни издания у нас, както и копия от обявите в Държавен вестник.

Подадената от доц. Софрониева документация съответства на минималните национални изисквания (по чл. 2б, ал. 2 и 3 на ЗРАСРБ) и на допълнителните изисквания на СУ „Св. Климент Охридски“ за заемане на академичната длъжност „професор“ в научната област и професионалното направление на конкурса.

2. Данни за кандидата

Екатерина Софрониева завършва висше образование по английска филология с магистърска степен във ФКНФ на СУ „Св. Климент Охридски“ през 1992 г., а през 2001 г. се квалифицира като учител по ранно чуждоезиково обучение във ФНПП на същия университет. През 2012 г. защитава докторат по психология на ориентирането и процесите на усвояване в Римския университет „Сапиенца“, Италия.

Веднага след дипломирането си в магистърската програма е привлечена като хоноруван асистент по английски език във ФКНФ, където, с известно прекъсване, работи до 2005 г. От 2005 г. до момента е щатен преподавател във ФНПП, днес – ФНОИ, и заема последователно длъжностите: асистент, старши асистент и главен асистент по английски език. От 2016 г. е назначена като доцент по методика на обучението по чужд език - английски език.

Успоредно с работата си като хоноруван преподавател, през периода 1994 г. – 2003 г., Екатерина Софрониева заема ръководни длъжности в различни международни компании и участва в проекти от сферата на рекламния бизнес, търговията, транспорта, образованието, местното самоуправление и др. Работата си на преподавател, тя съчетава с включването си в пет образователни проекта като: участник в международно обучение за преподаването на съвременни езици във Вилнюс, Република Литва; обучител на студенти и учители и автор на учебни материали в проекти на Софийския университет; лектор в семинар на университета *Anglia Ruskin University* във Великобритания. През 2020 г. доц. Екатерина Софрониева разработва и ръководи проект на НИС на СУ „Св. Климент Охридски“ за изследване на емпатията в едноезична и двуезична среда.

Образователният опит на кандидатката, заедно с многопосочната ѝ професионална реализация и разнообразните ѝ житейски дирения, допринасят за владеенето в различна степен на 5 чужди езика – английски, испански, руски, италиански и хинди, и логично я водят до ролята ѝ на убеден привърженик, популяризатор и сертифициран преподавател по метода на наративния формат за ранно

езиково обучение, създаден от проф. Трауте Ташнер, учен и преподавател в Римския университет „Ла Сапиенца“, на основата на психолингвистичен подход, с акцент върху ролята на емпатията и добрата комуникация в езиковото обучение. Нещо повече, Екатерина Софрониева въвежда модела на наративния формат и в подготовката на студенти от СУ „Св. Климент Охридски“ за учители по чужд език на деца.

3. Обща характеристика на научните трудове и постижения на кандидата

Доц. д-р Екатерина Софрониева участва в конкурса за професор с 36 публикации, които, по жанр и показатели на минималните национални изисквания, са разпределени както следва: една монография /показател В/, една книга на базата на защитен дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“/показател Г- 5/, четири статии, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация – *Web of Science* /показател Г- 6/, шест статии и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове /показател Г- 7/, осемнайсет глави от колективни монографии /показател Г- 10/, пет университетски учебника, три от които – в съавторство /показател Е-20/ и едно университетско учебно пособие /показател Е-21/.

От всички публикации 11 са самостоятелни, а 25 – в съавторство, като коректно са посочени границите на авторството. Представената за рецензиране научна продукция не повтаря публикации от предишни процедури за придобиване на научно звание и академична длъжност, а количествените ѝ измерения надвишават изискванията за участие в конкурса, регламентирани в минималните национални изисквания (по чл. 2б, ал. 2 и 3 на ЗРАСРБ) и в допълнителните изисквания на СУ „Св. Климент Охридски“ за заемане на академичната длъжност „професор“ в научната област и професионално направление на конкурса.

Публикациите могат да се обособят в следните тематични области:

- Теория и практика на ранното езиково обучение – (№ 1-5, 9, 13, 19, 31, 32, 36);
- Фактори за успешно изучаване на чужд език – (№ 8, 10-12, 14-20);
- Теория и практика на тестовете по съвременни езици – (№ 21-30, 33-35);
- Емпатия и комуникация в езиковото обучение – (№ 1-5, 19, 31, 32, 35, 36);
- Езиково обучение и приобщаващо образование – (№ 1, 6, 7).

Тематичната насоченост на научната продукция на кандидатката съответства на тематиката на обявения конкурс.

4. Характеристика и оценка на преподавателската дейност на кандидата

Преподавателската дейност на доц. д-р Екатерина Софрониева е с широк обхват; свързана е с воденето на множество дисциплини в бакалавърски и магистърски програми на ФНОИ и ФКНФ, както и в курсовете за следдипломна квалификация на учители в СУ „Св. Климент Охридски“. Разработените от нея учебни дисциплини са от областта на психолингвистиката, теорията и практиката на чуждоезиковото обучение, преподаването на английски език и култура. Голяма част от учебните курсове, подготвени от кандидатката, са на английски език. На доц. Софрониева са възложени и шест дисциплини за обучение на международни студенти, които осъществяват мобилност в Софийския университет по европейска програма „Еразъм +“.

5. Съдържателен анализ на научните и научно-приложните постижения на кандидата съдържащи се в материалите за участие в конкурса

Централно място в научната продукция на Екатерина Софрониева заема монографията: „Особености на изучаването на чужд език в детска възраст. Усмивката има значение“ (София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2020). Тя представлява интердисциплинарно изследване, посветено на теоретични и практически аспекти на ранното езиково обучение, в което фактите, явленията, процесите се дискутират от гледна точка и на психологията на езикоусвояването, и на методиката на обучение по чужд език.

Като база за своята изследователска работа авторката приема идеята, че успешното езиково обучение започва с търсенето на приликите, а не на различията в езиците и процесите на езикоусвояване. От тази гледна точка тя провежда проучването си, в което дава отговор на въпроса: защо усвояването на роден език не причинява болка и страдание, а изучаването на чужд език често се възприема от децата като непосилен процес и те го учат, защото „трябва“, а не защото „искат“. Благодарение на анализ и синтез на резултатите от множество научни изследвания за усвояването на роден и чужд език от деца – както собствени научноизследователски проекти, така и проекти, проведени от други експерти - Екатерина Софрониева стига до заключението, че един от най-влиятелните фактори за успех в езиковото обучение е наличието или отсъствието на емоция при употребата на чужд език. Авторката убедително се противопоставя на някои клишета и стереотипи от практиката на езиковото обучение и

заявява, че комуникацията не започва и не се осъществява на равнището на отделната дума, че невербалната комуникация и емоциите са съществена част от общуването. Според нея децата от предучилищна и начална училищна възраст разчитат до голяма степен именно на невербалните сигнали, тъй като възможностите им за вербална комуникация са ограничени, особено когато трябва да се изразяват на чужд език. Затова не разглежда механично запаметените думи, фрази, стихотворения или песни като индикатор за езиковите постижения при децата от предучилищна възраст, а вижда доказателството за техния напредък в обучението в спонтанната комуникация, съпроводена с преживяване на емоционално заредени случки и събития на новия език.

Хипотезата на Софрониева е, че децата, обучавани от учители с по-високи нива на емпатия, постигат по-добри учебни резултати по чужд език в сравнение с останалите, а резултатите от изследванията, описани в първата и втората глава на монографията, я потвърждават. Наред с това представените данни от собствени изследвания на авторката, показват, че по-високата емпатия при учителите е свързана и с по-богато използване на жестовете и другите невербални средства на комуникация в устното общуване с децата. Като илюстрация и доказателство за приложимостта на изложените иновативни идеи е представен моделът за ранно езиково обучение на деца, разработен от проф. Трауте Ташнер от Римския университет „Сапиенца“, наречен „метод на наративния формат“, при който фокусът на обучението не е върху лингвистичните характеристики на езика, а върху емоционалното съпреживяване на приключения и случки на изучавания език.

В третата глава са разгледани изследвания за усвояването на английски и български като роден език, които подкрепят идеята за сходство между езиците и процесите на езиково усвояване; потърсена е връзка между теориите за изучаване на първи и втори език и личната опитност на студентите. Мащабът на авторското проучване се разширява в четвъртата глава чрез анализ на научни изследвания, които проследяват процесите на едновременното усвояване на два и повече езика от деца.

Особено ценно в практико-приложен аспект е проучването, отразено в петата глава, поради факта, че изследванията, насочени към езиковото обучение като част от практиките за приобщаващо образование, са твърде малко. Софрониева проследява езикоусвояването на студенти и деца със специални образователни потребности, които се обучават по метода на наративния формат в България, и регистрира забележителен езиков напредък при участниците в изследването, с което: а) показва, че езикът е емоция, преживяване, сложна система от вербални и невербални средства за общуване

и б) доказва ефективността и приложимостта на модела и в приобщаващото образование. Интересни идеи за включване на педагогическите наблюдения в обучението по методика на студенти – бъдещи учители са дадени в шестата глава, а в седмата глава, на основата на сравнителен анализ между обучението по езици в „традиционната класна стая” и чрез прилагането на утвърдени, успешни модели, са изведени основните характеристики на ефективното езиково обучение на деца.

Като постижение на монографията отчитам представянето и анализирането на резултатите на поредица от взаимосвързани експериментални проучвания в областта на езикоусвояването и ранното обучение по езици, които аргументират разбирането за езиковото обучение като нещо повече от обучение върху лингвистичните характеристики на езика. Научните достижения са описани на разбираем език, от техните резултати са изведени препоръки за ранното езиково обучение и имат висока степен на полезност за образователната практика. Приносно е дефинирането на характеристиките на добрия учител по чужд език, които са свързани с формирането на чувство за самоефикасност, самоприемане и самоутвърждаване, способността му за проява на емпатична загриженост и за прилагане както на вербални, така и на невербални средства за комуникация.

На темата за професионалните качества на учителя по чужд език са посветени и други публикации на авторката (№ 1-5, 19, 31, 32, 36). Новаторски по своя характер е подходът ѝ не само да открие различни характеристики и учителски профили от поведенческата скала на учителя, но и да ги отнесе към психологически конструктори (като емпатия, локус на контрол и др.), които влияят върху мотивацията на учителите и учебните постижения на учещите. Екатерина Софрониева интегрира резултатите от проведените изследвания в практиката, като разработва учебни материали за студенти, изучаващи дисциплината „Емпатия и комуникация в езиковото обучение” (№ 31, 32, 35).

Темата за факторите, които влияят върху успешното изучаване на втори език с цел повишаване на ефективността на педагогическото взаимодействие, също представлява интерес за авторката. Резултатите от експерименталните изследвания, проведени от нея с цел да се изясни влиянието на стратегиите на учене и личностните качества на учещите върху постиженията им по втори език, са представени на международни научни конференции и в монографията „Всичко да става за поука. Проучване на факторите, влияещи на успешното учене на втори език“ (София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, 2018), разработена в съавторство с проф. Тодор Шопов с еднакъв принос на двамата автори (публикации № 8, 10-12, 14-20).

Когато се оценяват научно-приложните постижения на кандидатката, следва да се отбележи усърдната ѝ дейност за утвърждаването на модела на Наративния Формат в практиката за езиково обучение на деца в страни от Европейския съюз (България и Гърция) и извън Европейската общност (Индия). (№ 1, 2, 19, 31, 32 и документ 12 приложения 3, 11, 12). С тази дейност са свързани и проведените в България лонгитюдни изследвания, които оценяват и валидират прилагането на Наративния формат като модел за интегриране на деца и студенти със специални образователни потребности към езиковото взаимодействие в клас (№ 1, 6, 7).

Значителна част от публикациите на Екатерина Софрониева е посветена на темата за образователното измерване и прилагането на класическата теория на теста в областта на езиците. В монографията „Излезе сеяч да сее... Увод в класическата теория на тестовете по съвременни езици“ (София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2016), в съавторство с проф. Тодор Шопов, е направен преглед на основни критерии за осигуряване на качеството на теста по втори език и е предложен цялостен комплект от процедури за образователно оценяване (№ 21-30). Деклариран е еднакъв принос на двамата автори. И по тази тема, както при проблематиката за емпатията, Екатерина Софрониева показва умение да приложи разработената теория в реална образователна среда - заедно с още две съавторки (Белева и Симеонова) създават поредица от университетски учебници (в три части) с тестове за обучение и подготовка по английски език и технология на оценяване на учебните постижения на студентите в края на обучението им по програмите „Предучилищна педагогика и чужд език“, „Начална училищна педагогика и чужд език“ и „Медийна педагогика и художествена комуникация“ (№ 33-35). Границите на авторство в сборниците са коректно посочени. Друг принос на Софрониева в областта на тестологията е адаптирането на скалите: „Коефициент на Емпатия – Коефициент на Систематизация“, „Индекс на междуличностната реактивност“ (Дейвис, 1980) и „Поведенческата скала на Кеймбридж (Барон-Коен и Уилрайт, 2004) като инструменти, които да могат да се използват при респонденти с роден език български (№ 1, 2, 19, 31, 32).

В заключение мога да обобщя, че благодарение на своята научноизследователска, преподавателска и проектна дейност доц. Екатерина Софрониева създава авторитет на задълбочен изследовател, компетентен преподавател и ревностен радетел на образователни каузи. Тя е учен, познат както у нас, така и в чужбина, а свидетелство за това са публикациите ѝ в реферирани и индексирани издания – 4 на брой, изявите ѝ като участник с доклади на международни конференции и като лектор в образователни семинари, както и забележителните цитирания на нейни трудове – 15 на брой, от които пет са в научни издания,

реферирани и индексирани в световноизвестна база данни (Web of Science) и две – в англоезични източници.

6. Критични бележки, препоръки и въпроси

Нямам критични бележки към работата на доц. Софрониева, но имам два въпроса:

- Възможно ли е приложението на метода на наративния формат в езиковото обучение на деца със специални образователни потребности, които са част от група или клас в масово училище, без да е необходима допълнителна индивидуална работа с тях?
- В каква посока са проекциите на изследователската ѝ работа занапред?

7. Заключение за кандидатурата

След като се запознах с представените в конкурса материали и научни трудове и въз основа на анализа на тяхната значимост, научни и научно-приложни приноси за теорията и практиката на ранното езиково обучение **потвърждавам**, че постиженията на доц. д-р Екатерина Софрониева отговарят на минималните национални изисквания по чл. 26 и Правилника на СУ „Св. Климент Охридски“ за заемане на академичната длъжност „професор“ в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по....(Методика на обучението по чужд език – предучилищна и начална училищна възраст), СУ „Св. Климент Охридски“.

Давам своята **положителна** оценка на кандидатурата.

II. ОБЩО ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въз основа на гореизложеното **препоръчвам** на научното жури да направи предложение към Факултетния съвет на ФНОИ при СУ „Св. Климент Охридски“ за избирането на доц. д-р Екатерина Неделчева Софрониева на академичната длъжност „професор“ в професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по....(Методика на обучението по чужд език – предучилищна и начална училищна възраст).

17.11.2020 г.

Изготвил рецензията:

доц. д-р Пенка Кънева